

HOE KOMT ER VERSNELLING IN DE VERDUURZAMING VAN SCHOLEN?

In Nederland wemelt het nog altijd van de scholen met enkel glas, slecht geïsoleerde daken en gevels en energievervlindende installaties. De meeste hebben bovendien een slecht binnenklimaat. Dat betekent dat miljoenen leerlingen en honderdduizenden leerkrachten hun dagen doorbrengen in vaak benauwde, tochtige, vochtige leslokalen, terwijl de exploitatielasten onnodig hoog zijn. De problemen zijn al jaren bekend. Toch wil het maar niet stormlopen met de verbeterprojecten. Maar het kantelpunt is nabij: partijen bundelen hun krachten om een inhaalslag te maken met de duurzame renovatie van schoolgebouwen. Wat is daarvoor nodig?

TEKST ANNEMIEKE BARTHOLOMEUS BEELD IJBURG COLLEGE

Een belangrijke impuls voor de verduurzaming van onderwijsvastgoed gaat uit van de Green Deal Scholen. Deze is eind 2014 ondertekend door de PO-Raad, VO-raad, VNG, de ministeries van OCW, BZK, I&M en EZ, Kenniscentrum Ruimte-OK en Klimaatverbond Nederland en heeft als missie: een gezonde leer- en werkomgeving in een voor schoolbesturen betaalbaar gebouw. “Het mooie van de Green Deal Scholen is dat deze een vraaggestuurde insteek heeft”, zegt Marco van Zandwijk van Ruimte-OK. “De afgelopen jaren zijn er vanuit de markt allerlei initiatieven opgetuigd om de problematiek in de scholenbouw aan te pakken. Maar een doorbraak bleef uit. Dat komt vooral doordat deze initiatieven te veel vertrekken vanuit een aanbodgerichte taakstelling, vanuit de bouwtechniek, en niet vanuit de daadwerkelijke vraag van de gebruiker(s). Daarmee gaan ze er aan voorbij dat de versnelling van binnenuit moet komen; je zult dus eerst de vraag moeten activeren. Dat vraagt om organiserend vermogen en sleutelpersonen die vraag en aanbod met elkaar weten te verbinden.” ▣

MATCHEN VAN VRAAG EN AANBOD

Waar gemeenten verantwoordelijk zijn voor de nieuwbouw van scholen en eigenaar blijven van de gebouwen, ligt de verantwoordelijkheid voor onderhoud en exploitatie bij schoolbesturen. Zij zijn dan ook de voornaamste beslissers over duurzame renovatie. Om duurzame renovatie op gang te krijgen, zouden marktpartijen volgens Van Zandwijk sterker moeten inspelen op de vraag naar een sluitende businesscase. Op dat vlak verricht hij veel missiewerk. "Maak duidelijk wat de toegevoegde waarde van verduurzaming van de gebouwen voor scholen zelf is. Hoe kan renovatie aansluiten bij de doelstelling van hun primaire proces: kwalitatief goed onderwijs bieden? Energiebesparing heeft voor veel scholen geen prioriteit. Uitvoering van het onderhoud beperkt zich nog veelal tot vervanging. Een meer integrale aanpak, waarbij ook het binnenklimaat wordt meegenomen kan de exploitatiekosten drukken. En zo geld vrijmaken voor onderwijsmiddelen en kwaliteitsverbetering. Een integrale aanpak kan wellicht ook gemeenten over de streep trekken om mee te gaan betalen aan een verbeterslag, omdat daarmee de levensduur van het schoolgebouw wordt verlengd en nieuwbouw kan worden uitgesteld."

GEÏNTEGREERDE AANPAK

Van Zandwijk pleit er dan ook voor om behalve de energetische staat ook de technische en onderwijskundige staat van schoolgebouwen in kaart te brengen. "Dat integrale gebouwinzicht is nodig om tot een strategisch meerjarengedebouwenplan te komen. Nu ontbreekt dat inzicht vaak. Dat maakt het voor schoolbesturen ook lastig om een goede afweging te maken in welke maatregelen ze kunnen nemen om tegelijkertijd het onderwijs én hun vastgoed te optimaliseren, wat voor investeringen daarmee gemoeid zijn en welke opbrengsten en terugverdientijden ze kunnen verwachten. Hebben ze dat inzicht wel, dan geef je hun handelingsperspectief om integraal, vanuit hun complete portefeuille, aan de slag te gaan. Niet voor de korte, maar voor de lange termijn. Nodig is organiserend vermogen dat deze geïntegreerde aanpak aan de vraagzijde gaat aanjagen."

BUSINESSCASES EN BESLISBOMEN

Vanuit het uitvoeringsprogramma dat uit de Green Deal Scholen is voortgekomen, worden inmiddels stappen genomen om het organiserend vermogen verder te stimuleren. "We helpen scholen bijvoorbeeld te gaan denken vanuit businesscases waarmee ze investeringsbeslissingen kunnen onderbouwen. Ruimte-OK is kartrekker van dat programmaonderdeel. In dat kader verzamelen we onder meer businesscases van bestaande schoolgebouwen die succesvol duurzaam gerenoveerd zijn. Daarnaast hebben we in samenwerking met de Deltaplan-werkgroep scholen van Dutch Green Building Council een format uitgewerkt voor het opstellen van deze businesscases. Zo hoeven schoolbesturen niet steeds zelf opnieuw het wiel uit te vinden. Parallel loopt een traject waarbij RVO als kartrekker samenwerkt met Arcadis aan een beslisboom die schoolbesturen gaat helpen af te wegen welke maatregelpakketten het beste bij hun verduurzamings- én onderwijsopgave passen. Ook met dat soort praktische hulpmiddelen faciliteren we scholen om zelf de regie te nemen en eigenaarschap te tonen."

Eric Zwaart
directeur ABN AMRO

Marco van Zandwijk
directeur Ruimte-OK

SAMEN METERS MAKEN

Eric Zwaart, sectorbanker Public & Education bij ABN AMRO, ziet net als Van Zandwijk dat het tij ten goede aan het kerens is. Ruim twee jaar geleden stelde hij samen met Moreen Oud van mc2 conceptontwikkeling de whitepaper 'Gezonde en toekomstbestendige scholen voor alle kinderen in Nederland' op. "We schreven dat dit eigenlijk vanzelfsprekend zou moeten zijn", zegt hij. "De paper vormde de start van het samenwerkingsproject 1000scholen. De naam gaf uitdrukking aan onze ambitie om een grote slagkracht te organiseren voor de verduurzaming van scholen. Achteraf beschouwd kwam dit plan te vroeg. De budgetten voor het buitenonderhoud van basisscholen waren net overgeheveld van gemeenten naar schoolbesturen en er was nog veel onduidelijk over wie nou verantwoordelijk was voor de kosten van renovatie. Bovendien stonden beperkte en onzekere budgetten het gezamenlijk denken en doen in de weg. En nog steeds is het hard nodig dat Den Haag meer geld beschikbaar stelt. Een aantal gemeenten wacht daar niet op en hanteert nu al hogere normvergoedingen voor scholen. Bovendien ligt er nu ook een plan van VNG en de sectorraden primair en voortgezet onderwijs voor een integrale, gezamenlijke aanpak. Daarin ontstaat ruimte om de geldstromen voor investering en exploitatie gebundeld in te zetten vanuit een meerjarig perspectief. Door niet te kijken naar wat er nú in de portemonnee zit, maar naar de total cost of ownership."

VOORTREKKERSROL

In dat licht is het ook van groot belang dat scholen ondersteuning krijgen bij het opstellen van businesscases en het onderbouwen van hun investeringsbeslissingen om de financiering daarvoor rond te krijgen. Zwaart: "ABN AMRO heeft recent een bankbrede visie gelanceerd met ambitieuze duurzaamheidsdoelstellingen: we willen samen met onze zakelijke en particuliere klanten al het onroerend goed in onze leningenportefeuille - € 185 miljard van de € 272 miljard - tot gemiddeld energielabel A te brengen in 2020. Dat zou een CO₂-reductie van ongeveer 2 megaton per jaar betekenen, vergelijkbaar met de uitstoot van 80.000 personenauto's. Onderdeel van die ambitie is ook een trekkersrol te vervullen om de transitie naar duurzame schoolgebouwen te versnellen. Ik ben ervan overtuigd dat met een integrale aanpak de beste resultaten te halen zijn. Maar de weg van plan tot realisatie is vaak lang. Daarom stimuleren we ook dat scholen nu al kijken wat ze op maatregelniveau kunnen doen. Zo hebben we samen met CFP een online duurzame investeringstool voor de publieke sector geïntroduceerd. Deze brengt eenvoudig in beeld wat maatregelen zoals ledverlichting, zonnepanelen en installaties inregelen, opleveren aan energiebesparing en CO₂-reductie en wat de terugverdientijd is. Ook initiatieven van anderen, zoals de Schooldakrevolutie, kunnen een bijdrage leveren. Als wij onze kinderen in een beter binnenklimaat willen laten leren en opgroeien, dan vraagt dit actie van ons allemaal."

SCHOOLVOORBEELD: IJBURG COLLEGE

Een lichtend voorbeeld van hoe verduurzaming van scholen hand in hand kan gaan met bewustwording van leerlingen, is het IJburg College in Amsterdam. Deze 'High Tech Green' brede school (vmbo, havo en vwo) heeft twee locaties: IJburg College 1 uit 2006 en het fonkelnieuwe IJburg College 2 op het Zeeburgereiland. De school wil geen traditionele school zijn, maar een leergemeenschap waar leerlingen aan de hand van realistische opdrachten kennis opdoen over zichzelf en de wereld om hen heen. Daarbij speelt duurzaamheid een belangrijke rol. Schoolleider bedrijfsvoering en communicatie Nico Moen. "Dat komt terug in onze gebouwen."

Bij de bouw van IJburg College 1 stond duurzaamheid al hoog op de agenda. De ervaringen die de school daar opdeed, kwamen goed van pas bij de uitbreiding naar IJburg College 2, waar onder andere triple glas en een energiezuinig warmtekoudesysteem zijn aangebracht. "De leerlingen hebben actief meegedacht over duurzame toepassingen", vertelt Moen trots. "Tussen de twee locaties is zelfs een soort competitie op gang gekomen: wie verbruikt minder energie? Zo komen er veel initiatieven uit de leerlingen zelf, tot en met slimme manieren van afval scheiden."

AMBASSADEUR VAN DE ZON

Kers op de taart zijn de in totaal ruim 1100 zonnepanelen op de twee gebouwen van coöperatie Zuiderlicht. Deze zijn via crowdfunding gefinancierd door ouders, docenten en omwonenden. Moen: "De zonnepanelen voor IJburg 2 waren binnen vijf dagen uitverkocht. De opbrengst gaat naar de coöperatie, maar voor ons leveren de zonnepanelen ook veel op. Ze dragen bij aan onze duurzame uitstraling én aan het energiebewustzijn van de leerlingen." Als 'ambassadeur van de zon', een initiatief van de Amsterdamse Zoncoalitie, helpt Moen nu ook andere schoolbesturen enthousiast te maken voor een zonnedak. "En dat lukt aardig; steeds meer scholen stellen hun dak beschikbaar."

De zonnedaken op IJburg College 1 en 2 bewijzen ook dat op het gebied van financiering van duurzame maatregelen veel mogelijk is. "Schoolbesturen denken vaak heel conservatief in termen van sparen, betalen en afschrijven. Maar je kunt bijvoorbeeld ook veel doen met crowdfunding of lease. Zo leasen wij onze hoogwaardige groene ICT-infrastructuur. Meteen een mooie oplossing om bij te blijven zonder elke vijf jaar alles te hoeven vervangen. Ook door gebruik te maken van alternatieve financieringsconstructies kun je dus slagen maken in verduurzaming." ■